

het niet weer-
p zijn tijdge-
rooter is ge-
s en Grotius

dat hier een
dat is toch
van zijn leven
llende amou-
worden be-
leven geleid
student, sol-
biografieën
fige, lector en
in, oplichter,
ngen hem in
bevolking. De
allen op veel
de eeuw mee

worden ver-
ljd ons nader
s toen niet
rdt, dat ruim
te kermis te
gesloten op-
iositeit, geeft
der volksver-
ziet in dezen
van de vita-
genheid voor
k vergoeljk
en immoreel
urin bestond,
r de omstan-
verd afgeleid.
handig man
ist profijt te
er medemen-
onberispelijk

zaak van zijn
kt mij beter
de lange lijst
oud van een
et men zich
enkele korte

stuk, dat ge-
c van dezen
e maken van
eroemden
om talrijke
te toekomst-
en. Uitvoerig
met vermel-
kan de lezer
alle standen
e zonderling-
arren slikten
chiten. Maar
uitvoerig ge-
breedere be-
cht gegeven.
en, de liefde
e soms kost-
vreemd aan
e een enorm
lijk goed- en
valt de aan-
zijn beteeke-
oter geweest
ag men toch
der boeken
wel een der

mievraag toe
oor zijn ge-
ht heeft ge-
pensionaris,
iaep geeft.⁵⁾
ht, toen hij
ievraag aan
bewijzen ont-
rakter-eigen-
was niet een
i men even-
emen in den
gen, dat het
t eens altijd

che geslacht
p het gebied
Over onzen
ft niet zoo
elbelovenden
ofte Guilt
regels als

komstig zou
l alleen, dat
n zag. 't Past
teftigheid —
e Triglands

voornaamste „voorlichters” van zijn tijd geweest, Erasmus was in de zijne een unicum, wiens invloed naar de diepte, niet naar de breedte gemeten moet worden.

Dit boekje is echter voor liefhebbers der cultuurgeschiedenis zeer interessant, zoowel om de vele toekenende trekjes als om de massa materiaal die er in geboden wordt, om zich zelf dieper in te werken in de zeer belangrijke 18de eeuw.

Gr. H. S.

Calvijn als verdachte voor de Synode.

Calvijn had in de zaak tegen Caroli gevraagd om een Synode vóór Paschen 1537. Maar Megander, die den brief ontving, wantrouwen tegen Farel ook al.

Hij schreef 8 Maart aan Bullinger: „Ten slotte verdenken wij eenige Franschen, gevestigd in het pas onderworpen land, dat zij verkeerd gevoelen omtrent den Christus en de Personen der Drieëenheid. Daarom heeft Calvijn, te Bern komend, aangedrongen op het samenkomen eener synode, hetgeen hem niet toegestaan is, dan na Paschen. Zie, welke zaken deze bijgeloovige, zoo niet oproerige Franschen ons bezorgen...”

Hier schemert het wantrouwen tegen Farel en Calvijn door. Farel was reeds vroeger beschuldigd op dit punt. Hij kreeg nu een scherp brief van de heeren van Bern, om de onaangenaamheid, die hij Caroli had berokkend. Farel moet den vrede bewaren en bij zijn eigen gemeente in Genève blijven. Hij heeft niets te maken in Lausanne!

Op 14 Mei kwam de synode dan toch bijeen te Lausanne. Meer dan honderd predikanten waren aanwezig. Megander was een der vier die presideerden.

Viret zette zijn rechtzinnige belijdenis uiteen, doch zonder de woorden: „Drieëenheid” en „Persoon” te gebruiken.

Caroli viel hem daarover aan en ging de geloofsbelijdenis van Nicea opzeggen en daarna die van Athanasius en dat met zoo ostentatieve gesticulaties, dat de vergadering in lachen uitbarstte.

Toen stond Calvijn op en gaf lucht aan zijn verontwaardiging. Hij zeide: Caroli valt ons aan omtrent de vraag: Wie is God? Welke is de onderscheiding der Personen in God? Ik ga verder. Ik vraag, of hij in een God gelooft, en ik neem God en de menschen tot getuigen, dat er in hem niet meer geloof is dan in een hond en een zwijn”.

Verder noemde hij Caroli een Theologaster, die kinderachtige ongerijmdheden voortbrengt, een deugniel, een avallige, die onbeschaamd liegt, enz. enz. Hij beweert een Athanasius te zijn, maar hij is een heiligschennis.

Vervolgens hield Calvijn een redevoering ter verdediging van de aangeklaagden.

Hij legde den nadruk op de Schriftuurlijke soberheid, die ons past bij het spreken in de belijdenis over God. „Men moet God alleen zoeken in Zijn Woord, niets van Hem denken dan overeenkomstig Zijn Woord, alleen over Hem spreken met Zijn Woord. Niet dat Calvijn een confessie zou verlangen, geweven en saamgeflanst uit bijbelwoorden. Maar men heeft woorden nodig, die een beteekeenis hebben, welke waarlijk overeenkomt met de Schriftuurlijke waarheid en „die zoo min mogelijk die moeilijkheden bevatten, welke de vromen kunnen ergeren.”

Het volgende hekeldicht van Vondel op Trigland draagt tot titel: „Op Haen Kalkoen”. Het moet afkomstig zijn uit het jaar 1630, of althans kort daarna. Dat weten we uit de regels:

„Men had, o dronke plondergeus
U met geen roo' kalkoensche neus
Op 't openbaer tooneel gebracht...”

In zooveen genoemd jaar was namelijk het tooneelspel „Iphigenia” van dr Samuel Coster, den stichter der Amsterdamsche Academie, weer opnieuw vertoond, na vele jaren door de Magistraat verboden te zijn geweest. De speler, die de rol van den priester Euripylus daarin speelde, Euripylus de felste tegenstander van Agamemnon, vertegenwoordiger der wereldlijke macht, was zoo gegrimdeerd, dat hij sprekend op Trigland geleek. Waarom Trigland dus voorgesteld als tegenstander der wereldlijke regeering? Vondel zegt het in de voorafgaande verzen:

„Bachant, had gy niet onbeschaemt,
En 't geen een Leraer minst betaemt,
O's Burgemeesters, wel geneigt,
Op 't Raethuis met een moordt gedreigt...”

Voor 't oogenblik daargelaten, of het feit, waarop Vondel in den laatst geciteerden regel zinspeelt, werkelijk zoo gebeurd is, als de dichter het gelieft voor te stellen — Trigland is inderdaad meer dan eens in conflict met de stedelijke regeering geweest. Over de oorzaak dezer conflicten is reeds een en ander gezegd. Ook bij de verbanning van

Calvijn sprak van „de practische kennis, die zekerder is dan alle ijdele bespiegeling”.

Wat de woorden „Drieëenheid” en „Persoon” betreft, zei Calvijn, dat Farel noch hij ooit daarvan afkeerig was geweest. In zijn Institutie komen zij voor en ook in de Helvetische Confessie, die zij onderleekenden.

Maar zij wilden, dat het gebruik daarvan in de kerk vrij zou zijn. Zij verlangden, dat, daar de zaak zelf genoegzaam helder was, het geloof niet zou gebonden worden aan woorden en lettergrepen. (Wat stond Calvijn hier sterk tegen de mannen der speculatie en van het begripsrealisme, die ruzie zochten in plaats van beginselstrijd te aanvaarden).

Men moest zekere schuchterheid in 't gebruik van deze woorden eerbiedigen.

Verder sprekende over de geloofsbelijdenis van Athanasius, uitte Calvijn zijn twijfel of het stuk wel van Athanasius was. En over de Geloofsbelijdenis van Nicea had hij ook zijn oordeel: „Het is niet denkbaar, zei Calvijn, dat de heilige vaders, als zij de noodzakelijkste dingen in een zoo kort mogelijke formule wilden samenvatten, zich zouden vermeid hebben met zulk een omhaal van nuttelooze woorden. Gij ziet toch, dat er een ijdele herhaling van woorden in is: God uit God, licht uit licht, waarachtig God uit waarachtig God. Waartoe deze herhaling?”

Intusschen verwierp Calvijn deze belijdenissen niet, maar hij wilde niet, dat in de kerk deze tirannie werd ingevoerd, dat degene, die niet anstonds alles, wat door een ander werd voorgeschreven, toestemde, voor een ketter gehouden werd.

De Synode van Lausanne verklaarde Calvijn en zijn vrienden rechtzinnig en Caroli werd afgezet.

Maar op 2 en 3 Juni kwam de kwestie nogmaals aan de orde op de synode van Bern, waar alle predikanten van het Berner land en de tweehonderd leden van den Grooten Raad tegenwoordig waren.

Omtrent de leer was men het spoedig eens. En toen vroeg men de predikanten, wat zij op Caroli aan te merken hadden. Toen kwam er iets los. Eerst wilde Caroli zich nog verdedigen. Doch toen dat niet ging, begon de vos de passie te preeken. Hij begon schuld te belijden voor zijn slecht gedrag van vroeger... Vroeger had hij twee jonge Gereformeerden laten gevangen nemen, hoewel hij wist, dat de Inquisitie hen zou ombrengen...

Maar zijn schuldbelijdenis over het verleden deed hem niet den dans ontspringen. Farel beschuldigde hem van verschillende liederlijke handelingen in zijn ambtelijke loopbaan.

Caroli zweeg. Hij vond het maar het veiligst, zich uit de voeten te maken en vluchtte uit Bern.

Den 7den Juni berichtte de Raad van Bern aan den Raad van Lausanne zijn afzetting met deze woorden: „Om zware lasteringen en verwijtingen tegen meester Farel, Viret, Calvinus en anderen, die hij niet heeft kunnen bewijzen, hebben wij hem uit den dienst ontslagen en verboden in eenige plaats onder onze regeering meer te prediken.”

Zoo was het gevaar voor de kerken bezworen en kon de reformatische arbeid van Calvijn en de anderen rustig voortgaan. De eenheid des geloofs en de eenigheid in de leer waren tegen dezen lasterlijken aanval van Caroli gehandhaafd.

Niet de binding aan termen, door den kwaadwilligen Caroli geëischt, zou heerschen, maar de

zijn collega's Smout en Cloppenburg had hij zich niet onbetuigd gelaten. Ik wil niet beweren, dat de schuld altijd en altijd alleen bij de Vroedschap lag.

Niet alle predikanten waren mannen als Trigland en dat zij wel ijverden, doch dit ook wel eens met weinig verstand deden, moet toegegeven. Toch is in dit opzicht veel overdreven voorgesteld en men moet anderzijds eerbied gevoelen voor mannen, die rechtuit en onbevreesd hun meening durfden zeggen, ook wanneer die meening lijnrecht inging tegen die van de stedelijke regeering. Want wat dat tengevolge kon hebben, leert ons de geschiedenis van de beide zooveen genoemde collega's van Trigland. Nu heeft men het wel eens zoo voorgesteld, dat Trigland te voorzichtg, ja te sluw was, om rechtweg te zeggen, wat hij meende. Dit is niet in overeenstemming met de waarheid en evenmin overeenkomstig de getuigenis van tijdgenooten, waaronder ook tegenstanders. Wat zij Trigland ook naar het hoofd werpen: Heftigheid, opruling, heerschzucht — over sluwheid wordt niet gerept, net zoo min als over dronkenschap.

Op welk speciaal geval Vondel hier doelt, is mij niet bekend. Wel vermeldt Wagenaar, dat Trigland na de deportatie van Smout, met drie collega's bij de Burgemeesters verscheen en hun ongezouten de waarheid zei over hun houding ten opzichte van Smout. Uit de woorden, die Wagenaar bezigt, kan men kwalijk opmaken, dat Trigland zou gedreigd hebben met „moord”.

Overigens, men ziet het uit de eerste drie aangehaalde regels, blijft Vondel den predikant achter-

„zaak zelve”, die door de Formulieren van Eenigheid werd beleden, zou alle Christgelooovigen bij elkander houden, ondanks de verschillen onder hen. A. JANSE.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbelsche Zeevaart.

II.

Onder Cyprus heen.

Hun verblijf te Sidon — de eerste haven na het vertrek van Cesarea — is slechts kort geweest. Waarschijnlijk zijn ze daar in den morgen aangekomen en dien zelfden avond nog — begunstigd door den periodieken landwind — vertrokken. Haven van bestemming is Myra, gelegen aan de Andrahi-rivier, twee mijl het land in. Maar „omdat de winden ons tegen waren” (vers 4) zijn ze gedwongen be-oosten Cyprus langs te gaan.

Wanneer men de kaart raadpleegt — een goede voorstelling van deze dingen kan men niet krijgen zonder de kaart te bestudeeren — zal men zien, dat Myra in Lycië ongeveer noord-west van Sidon lag. Een afstand — bewesten Cyprus gemeten — van ruim 300 mijl (1 mijl = 1852 M.). Bij gunstigen wind en behouden vaart van vijf mijl per uur, zou de overtocht in drie dagen volbracht zijn. Het was echter westewind. En voor een zeilschip van die dagen onmogelijk om bij westewind een noordelijken koers te sturen. Waren ze van Klein-Azië gekomen — zooals in Hand. 21:3 het geval was — ze zouden er voordeel bij hebben gehad bewesten Cyprus te varen, maar thans zijn ze genoodzaakt een langeren weg te kiezen.

Ze zetten nu koers op kaap Andreas, de noord-oostelijke punt van Cyprus. Het is nog zomer als ze op reis gaan. Volgens Ramsay¹⁾ zou de datum van vertrek uit Cesarea 17 Aug. van het jaar 59 geweest zijn. „En des anderen daags kwamen wij aan te Sidon” (vers 3).

Wanneer Lucas ons niet anders mededeelde dan dat ze „onder Cyprus langs” gaan, zouden we nimmer geweten hebben of ze bewesten dan wel beoosten genoemd eiland voeren. (Prof. de Zwaan vertaalt vers 4: „achter Cyprus langs”²⁾.) Want „onder langs” zegt nog niets van den koers dien ze gestuurd hebben. Het zegt alleen, dat ze vlak langs bedoeld eiland gegaan zijn.

„Onder” de kust varen is iets anders dan „in lijn” van de kust. Dit laatste kan men doen, terwijl men nog „uit” den wal is, op bepaalden afstand van het land. Ik maak deze opmerking omdat de Oxford-Bible hier leest: „in the lee of Cyprus”.

Zooals bekend, is lij het tegengestelde van loef. Loef is de windkant, lij de stille zijde.

Wanneer men in lij van iets vaart, dan is dat om beschutting te zoeken. Die beschutting is reeds merkbaar zodra men b.v. uit open zee tusschen eilanden komt, al liggen ze ook nog op behoorlijken afstand van het schip verwijderd. De wind is dan niet zoo hevig en als vanzelf is de zee rustiger. De uitdrukking „onder Cyprus heen” is ontleend aan de navigatie met zeilschepen. Bij de stoomvaart is de beteekenis ervan meer verloren gegaan. Wel bestaat ze nog in den term „Onder

1) G. Wielenga, Paulus, blz. 298.

2) J. de Zwaan, Tekst en Uitleg. Hand. der Ap., 2e dr., blz. 68.

volgen met het dronkenschapspraatje. Ook in den aanvang van het vers komt dit uit:

„Wie zaght oit gekken zonder bel?
Kalkoentjen is wat root van vel
en zuiver geus,
Omdat de Rijsche muskadel,
Met al het zuiver nat
Van 't Heidelbergse val,
Trekt in zyn neus...”

Waarschijnlijk uit denzelfden tijd is een ander vers op Trigland, waarin Vondel hem beschuldigt, dat hij zijn vrouw zou hebben „gesmeten” (geslagen). Van Triglands huwelijk is, althans naar ik weet, heel weinig bekend. Of Vondel dus een werkelijk gebeurd en algemeen bekend feit als uitgangspunt neemt, dan wel, dat het hiermee net zoo gesteld is als met de aantijging van dronkenschap, moet ik in het midden laten.

Na 1630/31 lijkt het, of Vondel Trigland uit het oog heeft verloren. Daartoe heeft, naast andere oorzaken, ook wel bijgedragen het feit, dat laatstgenoemde anno 1634 uit Amsterdam naar Leiden vertrok, wegens zijn benoeming tot hoogleraar aan de Universiteit aldaar.

Zaandam.

SJ. P. DE JONG.

3) Een bespreking hiervan past beter in het kader van een opstel over een ander Amsterdamsch predikant uit die dagen: Smoutius.

4) Priapus is Priapus, zoon van Dionysus en Afrodite, god van den wijnbouw. Dit is dus ook een zinspeling op Trigland's z.g. drankzucht.

5) Ter wille van de rechtvaardigheid vermeld ik hierbij, dat het niet zeker is, of dat hekeldicht op Cats (onder den titel: Text) wel van Vondel afkomstig is.